

ПРОБЛЕМИ ПРОЦЕСУ ПРОЗОРОСТІ САМОРОЗКРИТТЯ БАНКІВСЬКОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Болгар

Тетяна Миколаївна,

кандидат економічних наук, доцент,

КІ ДУ ім.А.Нобеля

Розглянуті питання прозорості банківської інформації та її саморозкриття. Проаналізовано показники інформаційної прозорості банків України за 2009, 2010 роки, та ступінь інформативності різних джерел. Визначено причини зниження загального рівня прозорості банків України в 2010 р.

Ключові слова: банківська система, «Базель – 2», джерела інформації, прозорість інформації, річна звітність банків, фінансова звітність.

The problems of bank information transparency and its self opening are considered. The indexes of bank information transparency of Ukraine for the period of 2009 and 2010, and the degree of different sources informing are analyzed. The reasons for the decline of the general level of banks transparency of Ukraine in 2010 are determined.

Keywords: banking system, «Basel - 2», sources of information, transparency of information, annual reporting of banks, financial reporting.

Постановка проблеми. Прозорість визначається як розповсюдження надійної і актуальної інформації, що дає можливість її користувачам вірно

оцінити ситуацію і фінансові результати діяльності банку, структуру його ризиків і методів управління ними. Комітет Базеля вважає прозорість ключовим елементом надійної і міцної банківської системи, підпорядкованим ефективному контролю, і формулює мінімальні стандарти в області фінансових комунікацій.

Проблеми прозорості комунікацій банків викладені в багатьох документах комітету Базеля. Так, в опублікованій в грудні 2008 р. доповіді «Якість зовнішнього аудиту і банківський нагляд» [15] підкреслюється, що посилення прозорості фінансової інформації банків розглядається як один з важливих чинників подолання нинішньої фінансової кризи. Довіра інвесторів залежить від прозорості методології банківських оцінок рівня ризиків – кредитних, ринкових і ліквідних, особливо пов'язаних із структурою банківського продукту і діяльністю їх позабалансових підрозділів. В цьому питанні важливу роль відіграють аудитори: в розкритті інформації про процеси оцінки банківських ризиків, пов'язаних із позабалансовими операціями банків. Останні події показали, що правила розкриття інформації, у тому числі і отриманою в ході зовнішніх аудиторських перевірок, повинні бути посилені.

Аналіз досліджень і публікацій. Питанням банківського нагляду та банківського контролю, управлінню та методам мінімізації банківських ризиків, питанням забезпечення фінансової безпеки та стабільності банківської діяльності присвячені наукові роботи як закордонних вчених – Бернд Рудольф, Вайман М., Войфел Ч., Долан Едвін Дж., Лейн Тімоті, Сорос Дж., так і вітчизняних – О. Барановського, А.Спіфанова, Г.Крамаренко, О.Любунь, І.Сало, О.Шевцової та ін. [2, 3, 4, 5, 6, 12, 1, 13, 8, 7, 11, 14]. Науковці в своїх працях піднімали питання та вивчали вплив макроекономічних та мікроекономічних факторів на розвиток банківської системи, удосконалення фінансового менеджменту, сучасним методикам мінімізації ризиків у фінансовій та банківській діяльності, фінансовій та економічній безпеці держави.

Мета статті – розглянути сучасний стан виконання вітчизняними банками законодавчих та нормативних вимог Національного банку України щодо процесу саморозкриття банківської інформації та її прозорості, визначити можливі шляхи у підвищенні якості, прозорості та обсягах розкриття інформації банками.

Виклад основного матеріалу. Світова практика свідчить, що доступність інформації про власників – далеко не єдиний чинник реальної інформаційної прозорості банків. Транспарентність фінансових установ включає і можливість отримання відомостей, зокрема, про їх фінансовий стан, а також трансакції.

Національний банк України листом № 47-412/10144-8833 від 27 липня [17] зобов'язав комерційні банки розміщувати (обнародувати) протягом місяця, наступного за звітним періодом на їх сайтах і в приміщеннях структурних підрозділів (відділеннях і філіях), куди мають доступ клієнти і вкладники, власні квартальні баланси і звіти про фінансові результати. Національний банк підкреслює, що відповідна норма введена у зв'язку з набуттям чинності з 17 червня 2011 року змін до закону «Про банки і банківську діяльність» [10].

За результатами спільного дослідження Агентства фінансових ініціатив і Standard & Poor's при підтримці Проекту USAID «Розвиток ринків капіталу» щодо вивчення інформаційної прозорості банків України за 2010 рік визначено погіршення прозорості на фоні фінансових труднощів при недосконалому інформаційному середовищі [16].

Агентством було проведено аналіз прозорості 30 банків, які входять до I та II груп за розміром активів (за класифікатором НБУ) станом на 01 червня 2010 року. За результатами, індекс інформаційної прозорості, який розраховується як середній бал по 30 найкрупнішим банкам України, зменшився в порівнянні з 2009 роком на 6,1% і становив 42%.

Причиною спаду індексу транспарентності стало різке погіршення доступу до звітності, яка подається до органів регулювання перш за все за

рахунок недосконалості інформаційного середовища на фондовому ринку, а також значне скорочення об'єму фінансової і операційної інформації.

Розглянемо та проаналізуємо загальнодоступну інформацію, що міститься в трьох основних джерелах:

- річні звіти банків;
- офіційні веб-сайти банків;
- звітність, що подається до регулюючих органів: інформація, яка знаходиться у відкритому доступі та представляється НБУ, Державній комісії з цінних паперів і фондового ринку (ГКЦБФР), фондовим біржам або опублікована банками відповідно до вимог вказаних органів, інформація, яка міститься в проспектах емісій публічних випусків цінних паперів (облігацій, ADR, GDR). Для дослідження оберемо 10 найуспішніших банків банківської системи України за рейтингом та показниками їх діяльності (табл.1) та проведемо аналіз показників інформаційної прозорості по блокам:

- структура власності і прав акціонерів;
- фінансова та операційна інформація;
- склад та процедури Наглядової ради і менеджменту.

Таблиця 1

Показники інформаційної прозорості банків України, 2010р. [16]

№ з/п	Місце, яке зайняв банк у 2010 році	Місце, яке зайняв банк у 2009 році	Назва банку	Бал, %	Структура власності і прав акціонерів, %	Фінансова та операційна інформація, %	Склад та процедури Наглядової ради і менеджменту, %	Бал у 2009 році (↑ або ↓)*
1	1	1	ВіЕйБіБанк	65,1	83,7	58,8	60,3	71,4 (↓)
2	2	10	ПУМБ	60,9	66,1	61,2	52,3	55,9 (↑)
3.	3	5	ПриватБанк	60,3	67,0	60,0	51,5	61,2 (↓)
4	4	–	ОТП Банк	58,8	68,2	58,5	47,6	–
5	5	7	Райффайзен Банк Аваль	58,8	75,4	54,2	52,4	57,1 (↑)

* Знак « – » означає, що у 2009 році банк не ввійшов до числа кращих по прозорості

Продовження табл. 1

6	6	–	УніКредит Банк	51,4	60,5	50,4	41,0	–
7	7	4	Укрексім-банк	50,8	63,0	51,0	33,9	62,1 (↓)
8	8	6	Укрсоцбанк	49,7	72,0	42,4	42,1	57,4 (↓)
9	9	–	Фінанси і Кредит	46,9	64,7	41,5	41,0	–
10	10	–	УкрСиббанк	46,1	55,7	44,4	38,7	–
Середній бал по банкам				54,9	67,6	52,2	46,1	61,3 (↓)

Аналіз результатів дослідження по блоках показує, що в 2010 р., як і в попередньому, найбільш повно банки надали інформацію про структуру власності і права акціонерів – 56,3% (у 2009 р. даний блок був розкритий на 56,6% від максимально можливого рівня).

Рівень прозорості по блоку «Фінансова та операційна інформація» знизився до 37,5% (у 2009 р. – 48%). Причому падіння по даному блоку спостерігалось в розрізі абсолютно всіх джерел розкриття інформації. Єдиним інформаційним блоком, що показав приріст показника прозорості (хоча і незначний), виявилася інформація про склад і процедури Наглядової ради і менеджменту. У 2010 р. індекс прозорості по даному блоку досяг 42,2%, що на 1,2 п.п. краще за рівень минулого року.

Відносно ступеню інформативності різних джерел (табл. 2), то тут потрібно відмітити, що найбільш повним джерелом інформації про банки України є веб-сайти банків.

Таблиця 2

Ступінь інформативності різних джерел [16]

№ з/п	Джерела розкриття інформації	Бал, 2010р., %	Структура власності і прав акціонерів, %	Фінансова та операційна інформація, %	Склад та процедури Наглядової ради і менеджменту, %	Бал, %	
						2009р.	2008р.
1.	Річні звіти банків	13,9	20,0	13,0	8,7	17,4	24,8
2.	Веб-сайти	44,7	59,0	42,3	32,7	44,6	43,1
3.	Звітність до органів регулювання	31,2	41,2	12,3	40,2	53,7	26,0

По цьому джерелу інформації спостерігається стійкий прогрес: у 2010 році веб-сайти забезпечили 44,7% інформації, важливої для інвесторів про структуру власності і права акціонерів, що є кращим показником в розрізі інформаційних блоків дослідження.

Звітність до регулюючих органів, яка у 2009 році була визнана кращим джерелом інформації, в 2010 р. опинилася на другому місці з результатом 31,2%, що на 22,5 п.п. гірше за результат 2009 року.

З урахуванням того, що в 2008 р. прозорість цього джерела інформації складала 26%, можна стверджувати, що у 2009 р. відбулося поліпшення прозорості по даному джерелу, яке не вдалося закріпити у вигляді чіткої тенденції. Інформація по блоках «Структура власності і права акціонерів» і «Склад і процедури Наглядової ради і менеджменту» представлена в даному джерелі практично рівномірно – 41,2% і 40,2% відповідно. Низький рівень подачі фінансової і операційної інформації у 2010 році – 12,3% від максимально можливого обсягу інформації (у 2009 р. – 51,3%).

Річні звіти банків, які традиційно є іміджевими, а не змістовною складовою транспарентності, у 2010 році показали середнє розкриття – 13,9%, не дивлячись на те, що дане джерело містить близько 25% інформації, значущої для інвесторів.

Річна фінансова звітність банків, як по національних, так і по міжнародних стандартах, підтверджена аудиторським висновком. Примітка до річної звітності по аналізу кредитного портфеля містить інформацію про працюючі і проблемні позики в різних аспектах: по типах контрагентів, валютах запозичення, категоріям класифікації і так далі [17]. Проте при всій змістовній наповненості дана інформація володіє істотними недоліками – украй рідкісною періодичністю (раз на рік) і затримкою публікації (більше 3-х місяців).

Згідно вимогам законодавства України банки публікують квартальну звітність по національних стандартах в газетах «Голос України» і

«Урядовий кур'єр» і часто дублюють її на сайті. У обов'язковій примітці до звітності міститься інформація про склад кредитного портфеля банку в розрізі п'яти категорій класифікації по стандартах банківського нагляду. При цьому не можливо оцінити окремо обсяги виданих кредитів в кожній категорії і окремо – обсяги сформованих резервів. Також дана інформація не надається в розрізі типів позичальників: фізичні або юридичні особи.

Висновки. Отже, розглянувши розподіл банків за рівнем інформаційної прозорості (рис.1) та проаналізувавши види інформаційних джерел, можна пояснити зниження загального рівня прозорості банків України в 2010 р. наступними причинами:

– скорочення кількості банків, виступаючих емітентами єврооблігацій. Як відомо, наявність у відкритому обігу на зовнішньому ринку боргових інструментів пов'язана з необхідністю дотримання достатньо жорстких стандартів і вимог по розкриттю інформації. Спостерігаючи в 2010 році тенденцію до зменшення кількості випусків єврооблігацій, відмітимо, що це приводить і до скорочення обсягу розкриття банками інформації (унаслідок зняття відповідних вимог);

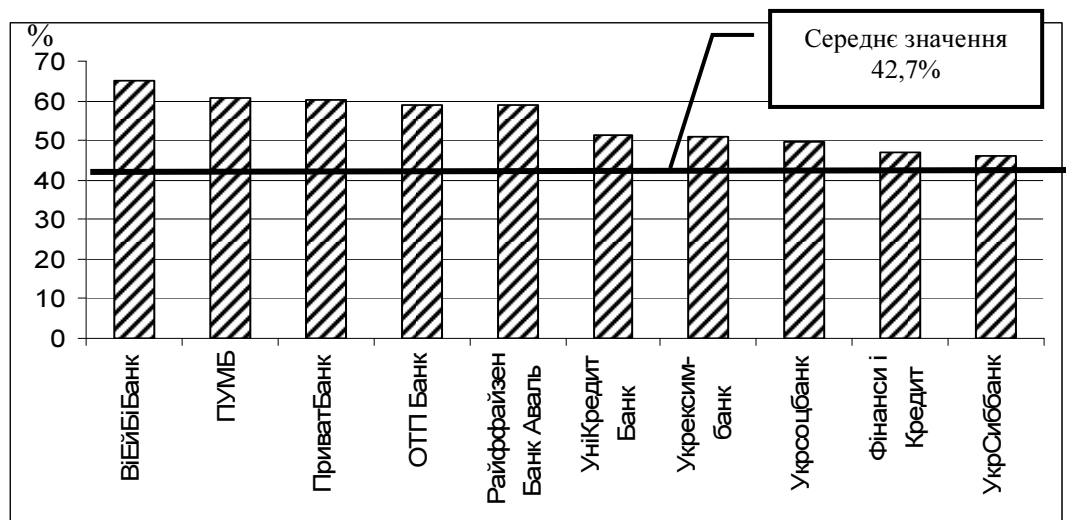

Рис.1 Розподіл банків по рівню інформаційної прозорості, 2010р.

– зміни, що відбуваються в інфраструктурі забезпечення прозорості фондового ринку. При стандартних вимогах за змістом розкриття емітентом інформації технологічні особливості роботи інформаційних агентств і їх проектів часто істотно розрізняються. Так, Агентство по

розвитку інфраструктури фондового ринку України (АРІФРУ) раніше використовувало для розміщення інформації сайт www.smida.gov.ua, який дозволяв розкривати інформацію на декількох мовах, а також використовувати режим гіперпосилань на інші джерела, перш за все веб-сайти банків. У 2010 р. АРІФРУ почало розміщувати інформацію емітентів на іншому порталі – www.stockmarket.gov.ua, який, на жаль, поки що не володіє належним рівнем технологічної підтримки: сайт мономовний (тільки українська мова), не підтримує режим гіперпосилань, а пошук організований не по назві емітента, а за кодом його державної реєстрації. Дані зміни послужили основною причиною скорочення ступеня прозорості джерела «Звітність до органів регулювання»;

– ослаблення адміністративних стимулів підвищення прозорості. Слід відмітити позитивну роль регуляторів банківського і фондового ринків в забезпеченні прозорості, а саме в підготовці і доведенні до банків вимог за змістом і термінами публікації регулярної і нерегулярної інформації. Зусилля НБУ за 2010 рік, а саме вступ до дії нової редакції Інструкції з фінансової звітності, не привели до ефективних результатів по забезпеченню прозорості банківських установ, хоча і скоротили розбіжності з МСФО. Згортання зовнішніх запозичень «звільнило» деякі з банків від необхідності розкриття інформації по стандартах іноземних бірж і торгових майданчиків, що можна назвати «механічним» скороченням адміністративного стимулу;

– відмова деяких банків від публікації річних звітів, на наш погляд, обумовлена наявністю фінансових проблем.

Щодо «Дотримання ринкової дисципліни» у рекомендаціях «Базель-2», то слід відзначити, що особливе місце відведено прозорості діяльності банків та надання інформації про результати їх діяльності. В Україні цей процес набуває розвитку і під чітким та зваженим керівництвом регулятора неодмінно досягне досконалості, адже до керівництва прийшли молоді, енергійні та освічені люди, які здійснюють грошово-кредитну політику

держави.

Список літератури

1. Барановський О.І. Фінансова безпека в Україні (методологія оцінки та механізми забезпечення): Монографія. – К.: Київ. Нац. Торг.-екоп.ун-т, 2004. – 759с.
2. Бернд Рудольф Банковская система и контроль за банковской деятельностью в условиях рыночной экономики / Рудольф Бернд. – Мюнхен, 1994. – 426 с.
3. Вайман М. О. The New Rules of the Game (june 2003) / М.О.Вайман. – М. : Ін-т нової економіки, 2004. – 148 с.
4. Войфел Ч. Энциклопедия банковского дела и финансов / Вулфел Чарльз Дж. – М.: Корпорация «Федоров», 2003. – 1584 с.
5. Долан Эдвин Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика : пер. с англ. / Эдвин Дж. Долан, К. Д. Кэмпбелл, Р. Дж. Кэмпбелл. – СПб. : Санкт-Петербург оркестр, 1994. – 493 с.
6. Лейн Тимоти Моральный риск. Способствует ли финансирование МВФ неосмотрительности заемщиков и кредиторов? [Электронный ресурс] / Тимоти Лейн, Стивен Филипс . – Режим доступа : <http://www.imf.org>.
7. Любунь О. С. Фінансовий менеджмент у банку : навч. посіб. для студентів вищих навч. закл. / О. С. Любунь, В. І. Грушко. – К. : Слово, 2004. – 296 с.
8. Крамаренко Г.О., Болгар Т.М. Вплив фінансового посередництва на економічну безпеку підприємництва в сучасних умовах України /Г.О.Крамаренко, Т.М. Болгар // Вісник ДНУ. Економіка Вип.4/1.– Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – №10/1 – С. 52–57.
9. Официальный сайт Национального банка Украины [Электронный ресурс] – Режим доступа : www.bank.gov.ua/bank_supervision/Dynamics/2001-last.htm /
10. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів до Закону України «Про банки та банківську діяльність». Постанова НБУ від 17 червня 2011 року №724/19462 – Київ [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon1.rada.gov.ua>
11. Сало І. В. Фінансовий менеджмент банку : навч. посіб. / І. В. Сало, О. А. Криклій. – Суми : Університетська книга, 2007. – 314 с.
12. Сорос Дж. Кризис мирового капитализма. Открытое общество в опасности : пер. с англ. / Дж. Сорос, 1999. – С. 138–140, 167–184.
13. Фінансова безпека підприємств і банківських установ: монографія / за заг. редакцією д-ра економ. наук А.О.Єпіфанова [А.О.Єпіфанов, Л.О.Пластун, В.С.Домбровський, Т.М.Болгар]. – Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. – 295с.
14. Шевцова О. Й. Система фінансової безпеки банку : наук. зб. / О. Й. Шевцова // Вісник соціально-економічних досліджень. – ОДЕУ, 2005. – №20. – С. 340–344.
15. International Convergence of Capital Measurement and Capital Standards. A Revised Framework. Basel Committee on Banking Supervision. – Basel. – Updated November 2009.– Режим доступа: <http://www.bis.org>.
16. External audit quality and banking supervision [Электронный ресурс] – Режим доступа <http://www.bis.org/publ/bcbs146.pdf?noframes=1>
17. Finance.ua [Электронный ресурс] – Режим доступа :<http://news.finance.ua/ru>